

ESY **tieto**

2/2004

ELÄKESÄÄTIÖYHDISTYKSEN JÄSENLEHTI

Suomi varautunut suureen eläkeboomiin

Öljy on arvaamaton maailmanmahti

**Bensiinikauppiaitten Eläkekassasta tulee
VIABEK**

2/2004

Sisältö

3

Pääkirjoitus. Syksy on sadonkorjuun aikaa

4

SAK:n Pertti Parmanne: Suomi varautunut suureen eläkebuumiin esimerkillisesti

7

Työeläkeuudistus 2007 (TyEL) -tilannekatsaus

8

Öljy - arvaamaton maailmanmahti

10

Eläkesäätiöyhdistyksen kevätseminaari Tallinnassa

12

Bensiinikauppiaitten Eläkekassasta VIABEK

14

Muistokirjoitus: Olli Simoinen
Onnittelut

15

Koulutustilaisuudet syksy 2004

ELÄKESÄÄTIÖYHDISTYS - ESY RY.

KALEVANKATU 13, 3. KERROS

00100 HELSINKI

PUH. (09) 687 7440

FAKSI (09) 6877 4440

SÄHKÖPOSTI: ETUNIMI.SUKUNIMI@ELAKESAATIOYHDISTYS.FI

WWW.ELAKESAATIOYHDISTYS.FI

ESYtieto

ELÄKESÄÄTIÖYHDISTYKSEN
JÄSENLEHTI

Julkaisija

ELÄKESÄÄTIÖYHDISTYS - ESY RY.
KALEVANKATU 13, 3. KERROS
00100 HELSINKI
PUH. (09) 687 7440
FAKSI (09) 6877 4440

Päätoimittaja

JOUKO BERGIUS

Toimitus

KEYPRESS OY, KIRSTI TONTTILA
PUH. 040 5050 677

Taitto

SUL JULKAISUT OY
PETRI KUHNO

Kirjapaino

ECAPAINO OY, LAHTI
ISSN 0785-5931

KANNEN KUVA: PETRI KUHNO
TAKAKANNEN KUVA: MARKKU AALTO

Syksy on sadonkorjuun aikaa

■ Katsoin Ateenan olympialaisia ja tuli mieleen – niin urheilijoiden kuin heidän johtajiensa kohdalla, että menestyminen kansainvälisillä areenoilla edellyttää riittävää tuloskuntoa. Kilpailtaessa ei voida lähteä siitä, että joillekin annetaan etumatkaa ja katsotaan sitten, kuka pärjää.

Samat säännöt koskevat talouselämääkin, myös yksityiselle sektorille hoidettavaksi annettua sosiaalivakuutusta. Otan esimerkin TEL-kilpailulainsäädännön periaatteesta, jolla siirtyvä toimintapääoma määriteltiin: ”vakavaraisuutta tulisi siirtää määrä, joka mahdollistaa vastaanottavassa vakuutuslaitoksessa sellaisen sijoitusjakauman, jolla riittävällä todennäköisyydellä ja riittävällä turvaavuudella voidaan odottaa pidemmällä aikavälillä saavutettavan laskuperustekorona mukainen tuotto.”

Jos esimerkiksi eläkesätiö olisi perustettu 12,4 prosentin toimintapääomalla vuoden 2000 alussa, olisi sen toimintapääoma TEL-laitosten keskimääräisillä sijoitusjakaumalla ja tuotoilla laskenut vuoden 2002 lopussa peräti 2,6 prosenttia negatiiviseksi. Viranomaiset olisivat jo vaatineet eläkesätiön asettamista selvitystilaan. Ja 1990-luvun alussa pörssilama oli vielä voimakkaampi. Kirjoitettu periaate ei siis toimi käytännössä.

On sovittu myös siitä, että siirtyvän toimintapääoman määrä tarkistetaan kahden vuoden välein. Näyttäisi siltä, että nykysäännöin siirtyvä toimintapääoma 1.4.2005 olisi 9,85 prosenttia, kun yhtiöiden keskimääräinen toimintapääoma tällä hetkellä on noin 20 prosenttia. Sijoitustuottotavoite kyllä määräytyisi laitokselle eläkelaitosten keskimäärän perusteella. Eläkevakuutusyhtiöiden jakamisessa eläkevastuut ja vakavaraisuus jaetaan samassa suhteessa. Näin pitäisi menetellä myös uutta eläkesätiötä tai eläkekassaa perustettaessa.

Pörssiyritykset siirtyvät tänä vuonna IAS/IFRS-tilinpäätösmaailmaan. Ongelmaksi on muodostunut tulevien työkyvyttömyyseläkkeiden ennakkorahastointi, jota TEL-järjestelmässä ei ole. Suurimmille pörssiyrityksille tämä merkitsee satojen miljoonien eurojen lisäkulukirjausta. Jos näillä yhtiöillä eläkevakuutusten sijasta olisi eläkesätiö, IAS ei tuottaisi

ongelmia, koska eläkesätiöiden vakavaraisuus otetaan laskennassa huomioon. Lisäksi diskonttokorkona käytettävä IAS-korke 5,2 % (vuonna 2004) on korkeampi kuin TEL-tekniikan rahastokorke 3 %. Näiden kahden tekijän positiivinen vaikutus on keskimäärin suurempi kuin työkyvyttömyyseläkkeiden ennakkorahastointivaatimus.

Talouselämän tehokkuus rakentuu erilaisten vaihtoehtojen olemassa ololle. Viranomaisten tulee huolehtia, että lähtökohdat ovat tasavertaiset. Sen vuoksi on oikeutettua vaatia siirtyvän toimintapääoman määräytymistä luovuttavan eläkelaitoksen vakavaraisuuden perusteella. IAS:n tehtävänä on antaa sijoittajille yhtenäisin perustein kuva niiden taloudellisesta tilanteesta. TEL-vakuutusyhtiöiden tavalla ajateltu työkyvyttömyyseläkkeiden ennakkorahastointi lisää kuluja ja vähentää vakavaraisuutta.

Suomalaisille urheilijoille sanoisin, että on valmentauduttava kansainväliselle tasolle, jotta menestyksen edellytykset olisivat olemassa. Peking odottaa.

Jouko Bergius

SAK:n Pertti Parmanne: Suomi varautunut etukäteeseen suureen eläkebuumiin

■ ■ SAK:n johtaja ja pääekonomisti Pertti Parmanne ei pelottele uusilla eläkeleikkauksilla, vaikka suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle lähivuosina. Suuri eläkeuudistus on meillä hoidettu ajoissa ja Parmanne uskoo suomalaisten työskentelevän kymmenen vuoden kuluttua 2-3 vuotta nykyistä pitempään. Tämä vaatii työnantajapuolelta uutta asennetta ja positiivisempaa suhtautumista työntekijöihin – ja ikääntyviin.

Työmarkkinakierros on nyt jo ovella. Parhaillaan katsotaan, onko aidosti mahdollisuuksia neuvottelupöydän kattamiseen. SAK:n hallituksen kokous päättää asiasta heti lokakuun alussa. Eläkeasiat on pyritty pitämään erossa tuloratkaisusta ja ne ovat jatkuvan neuvottelun tulosta.

– Kaikki on sovittu normaalin neuvottelutien kautta, ilman suurempia kansalaisjoukkojen mieliä kuohuttaneita ongelmia, sanoo Parmanne. Tel-maksuista sovitaan aina syksyisin ja sekin tapahtuu erillään palkkaneuvotteluista.

– Suomessa työnantajien Tel-maksukorotukset vähennetään palkankorotusvarasta, minkä ay-liikekin on tunnustanut. Näin ei tapahdu esimerkiksi naapurimaassa Ruotsissa ja suomalaisten menettely on aika omaperäinen, myöntää Parmanne.

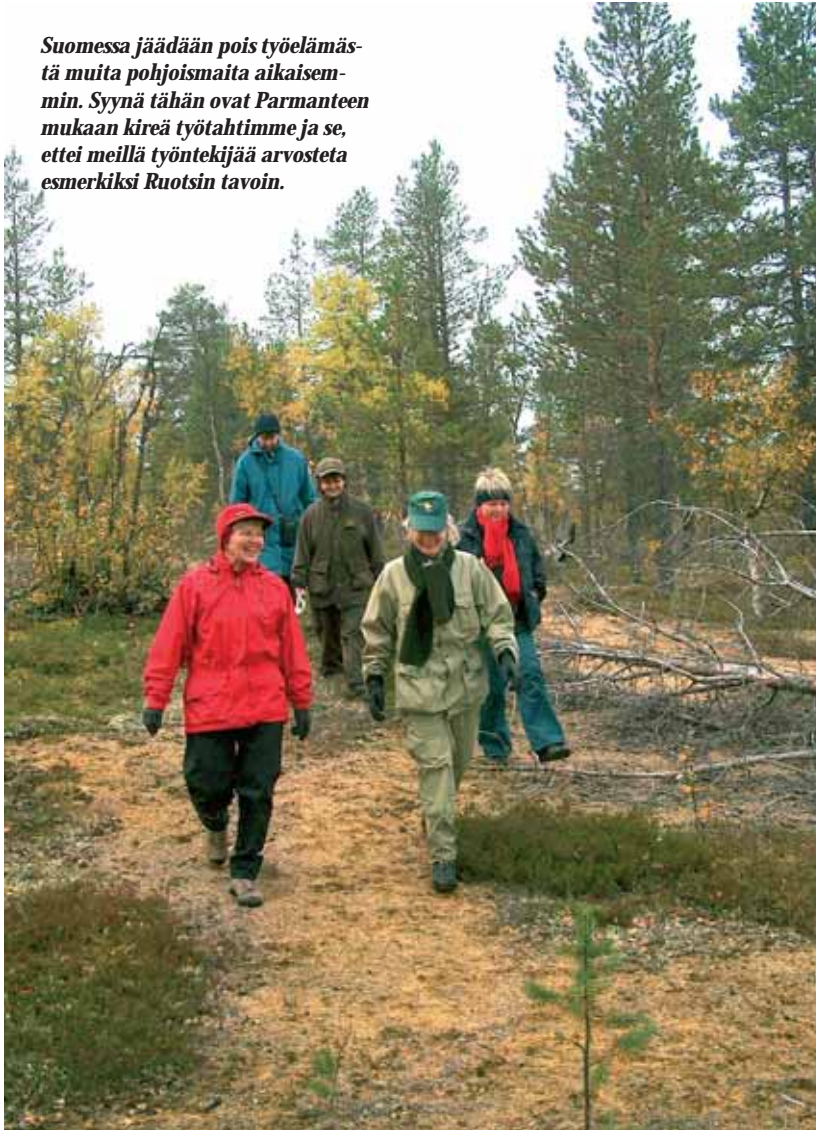
Suomessa nuorten ja ikääntyvien työttömyysluvut ovat muihin Pohjois-

maihin verrattuna korkeat. Suomessa 15–24-vuotiaista 39,4 prosenttia on työelämässä, kun vastaava luku Ruotsissa on 46,5 ja Tanskassa peräti 64. Ikäluokassa 55–65-vuotiaat meillä 47,8 prosenttia on työelämässä kun Ruotsissa saman ikäryhmän työllisyysaste on 68,3 %.

Hurjat erot työllisyysasteessa selittyvät Parmanteen mukaan osin sillä, että esimerkiksi Ruotsissa ikääntyvät ovat eläkkeen sijasta usein sairauspäivärahojen varassa. Meillä sairauspäivärahan käytössä ollaan huomattavasti tiukempia. Ruotsissa työttömyys- turva on myös kehittyneempää. Vuoden vaihteessa voimaan tulevassa työeläkeuudistuksessa on tarkoitus, että

Suomessa jääetään pois työelämästä muita pohjoismaita aikaisemmin. Syynä tähän ovat Parmanteen mukaan kireä työtahtimme ja se, ettei meillä työntekijää arvosteta esimerkiksi Ruotsin tavoin.

ihmiset voisivat olla nykyistä pidempään työelämässä, jolloin sairauspäivärahojen ja työttömyysturvan saajien piiri meilläkin kasvaa.

Nuorten kohdalla esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa yhteiskunta käyttää huomattavasti Suomea enemmän voimavaroja nuorten työllistämiseen. Meillä alle 25-vuotiaille yhteiskunta pyrkii takaamaan joko opiskelu-, harjoittelu- tai työpaikan. Tarkoitus on estää nuorten ajautuminen työttömyysturvan piiriin. Julkisessa keskustelussa aktiiviseen työvoimapolitiikkaan on kuitenkin suhtauduttu usein kielteisesti. Laineet lyövät korkealla niin kansalaispalkan kannattajien kuin äärioliberalistien keskuudessa, jotka vastustavat valtiollaan aktiivisia työllistämisen tukitoimia.

IKÄÄNTYVÄT HUOMIOITAVA

Meillä Suomessa tiedostettiin yhtenä ensimmäisistä Euroopan maista suurten ikäluokkien eläköitymisen ja ikärakenteen vinoutumisen seuraukset. Uusi eläkelainsäädäntö on rakennettu niin, että ikääntyviä houkutellaan eri porkkanoilla jatkamaan työelämässä nykyistä pidempään. – Jarruna pohjoismaisiin naapurimaihin verrattuna on, että Suomessa työelämä on huomattavasti kovempaa ja meillä työntekijät ”palavat loppuun” ja sairastavat enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Vastuu työntekijöistä ei meillä ole yhtä kehittynyt kuin esimerkiksi Ruotsissa, moittii Parmanne. Hänen mukaansa työelämän sisältö on saatava muuttumaan. Ihmisen ikääntyminen on normaali ilmiö ja työnantajan ja esimie-

hien tulee ymmärtää sen mukanaan tuomat muutokset. Parmanne uskoo, että työntekijän ja ikääntyvien arvostuksen on pakko parantua lähivuosina – tai meillä on edessä todellinen ongelma.

Suomi ja Ruotsi ovat edelläkävijämaita eläkejärjestelmän sopeuttamisessa työvoiman ikääntymiseen. Euroopassa on paljon maita, jotka eivät ole tehneet asian eteen vielä juuri mitään ja näillä mailla on edessä todella suuria vaikeuksia, sanoo Parmanne.

Eläkeläisille Parmanne ei lupaa nopeita taloudellisia parannuksia. – Eläkeläiset toivovat suuria tasakorotuksia, mutta sellaisille ei näytä löytyvän maksajia. Uusi eläkepaketti tuo mukanaan töissä pidempään jaksaville superkarttumia ja nuorille eläkkeen karttumisen nykyistä varhaisemmin.

– Eläkkeen saajat ja eläkeikää lähestyvät voivat meillä tuntea olonsa turvallisiksi. Vaikka Suomen ja Ruotsin ratkaisut ovat eri tyypiset, ne ovat EU-maista parhaiten ennakoineet ihmisten eliniän pidentymisen ja ikärakenteen muuttumisen, vakuuttaa Parmanne.

TASAMAKSUTEKNIikka YKSINKERTAISTAA

Vakuutusmatemaatikot ovat aikanaan kehittäneet nykyisen järjestelmän ikäluokkien suhteutetusta työnantajien eläkemaksusta. Ikääntyvistä maksut ovat korkeammat kuin nuorilla. Nyt siirrytään asteittain tasamaksutekniikkaan, jolloin nuorten eläkemaksu nousee ja ikääntyvien laskee. Parmanteen mukaan uudella käytännöllä ei ole kovinkaan suurta vaikutusta. Näin maksujärjestelmä yksinkertaistuu ja selkiytyy.

– Eläke karttuu, kun tekee työtä ja maksut maksetaan. Jos näin ei tapahdu, ei yleensä eläkekään kerry, yksinkertaistaa Parmanne.

Epäterveen kilpailun luominen esimerkiksi ulkomaisen halpatyövoiman ja työnantajamaksujen laiminlyönnin myötä saa Parmanteen tuhtumaan. Se on epäoikeudenmukaista niin ulkomaisille

työntekijöille kuin suomalaisille työnantajille ja palkansaaajille. Viime aikoina tiettyillä aloilla on ollut väärinkäytöksiä, mutta onneksi Suomi on maailman vähiten korruptoitunut maa ja arvostamme rehellisyyttä.

Suomalaisten yritysten kilpailuusemasta on huolehdittava.

Suomen syrjäinen asema, pitkät kuljetusmatkat ja raaka-aineiden vähäisyys huolettavat Parmannetta.

– Emme saa olla yhden firman varassa.

Suomalaisten yritysten maastapako ei ainakaan vielä ole päässyt kärjistyään. Pääomaverouudistusratkaisu oli hänen mielestään monimutkainen tilkkutäkki, joka vaikuttaa ainakin verojuristien työllisyystilanteen paranemiseen.

– Ratkaisu olisi voinut olla selkeämpi ja yksinkertaisempi, mutta eri etupiirien tavoitteiden yhteensovittaminen tuusein monimutkaisuutta Parmanne sanoo. Viron ja muiden uusien EU-maiden verotus hieman askarruttaa.

– Emme voi kuitenkaan mennä mihinkään huutokauppaan. Suomen etuna on, että olemme luotettavia ja täällä kaikki toimii.

Suomen on kuitenkin Parmanteen mukaan seurattava tilannetta ja tarvittaessa pehmennettävä kaukana markkinoista sijainnin aiheuttamia haittoja.

MISTÄ HUOMISEN TYÖNTEKIJÄT?

Parmanteen mukaan huoli työvoimapolasta voidaan nähdä myös mahdollisuutena. Me voimme sekä työllistää työttömiä että parantaa työn tuottavuutta. Eläkkeelle siirtymisen myötä monia töitä pystytään organisoimaan uudestaan. Osa työpaikoista korvautuu uudelleenjärjestelyillä ja tehokkuutta lisäämällä. Ulkomaisia työntekijöitä houkuteltaessa täytyy aina muistaa, että mukana seuraavat myös perheet, joiden hyvinvoinnista me myös huolehdimme. Suomi on sivistysvaltio, joka ei voi vain ottaa ulkomaista työvoimaa hetkeksi ja mielivaltaisesti heittää heitä pois, vaan saamme maahanmuuttajista ja heidän perheistään usein

pitkäaikaisia hoitovastuita.

Aivovientikään ei Parmannetta huoleta. Suomessa on ilmainen opiskelu ja muihin maihin verrattuna hyvä opiskeluaikainen toimeentulotuki. Valtiosihteerin Raimo Sailas on ehdottanut mallia, jonka mukaan opintotuki tulisi lainan muotoiseksi, jonka hoitokuluja saisi vähentää verotuksessa. Yhteiskunnan antama vastikkeeton ”opiskelijanpalkka” voi osoittautua kestävämmäksi, jos sen vastineeksi ei olla valmiita maksamaan veroja. Onneksi suomalaiset lähtevät hankkimaan kokemusta ulkomaille yleensä määrääjäksi – ja palaavat Suomeen veronmaksamaan esimerkiksi perheen kasvaessa tai lasten mennessä kouluun.

Tärkeää on, että Suomen talouden kasvu pysyy käynnissä. Jos se pettää, olemme metsässä.

Jatkossakin eläkkeet maksetaan työtuoloista – vain neljäsosa eläkkeistä tulee rahastoista.

– Meiltä vaaditaan yhä kovempaa osaamista ja omistamisen hallintaa. Suomalaiset ovat aina olleet taipuvaisia sivilisilmäisyyteen. Omistuksen siirtymisessä ulkomaille olemme suorastaan harjoittaneet itsepetosta. On kauheaa katsella, miten ruotsalaisten omistajapolitiikan osaamista on yritysfuusioissa aliarvioitu. Onneksi vaikka suomalaisyritysten omistusta on paljon siirtynyt ulkomaille, toistaiseksi olemme kuitenkin yleensä pysyneet vielä pitämään tuotekehittelyä kotimaassa. Mutta havahdumme vasta yhdennellätoista hetkellä huomaamaan, ettei ulkomainen omistaja välttämättä kohtele meitä tasapuolisesti moittii Parmanne.

Työeläkevarojen tarjoamia mahdollisuuksia pitäisi arvioida uudelleen. Niiden ei pitäisi antaa liikaa kehittyä sijoitusten yksipuolisten hajautusoppien seurauksena sijoitusjohtajien kaukomaille suuntaamien uusien sijoitusinstrumenttien keuhilukentäksi. Tulevien eläkkeiden maksamisen kannalta tärkeäksi voi osoittautua suomalaisen omistamisen vaaliminen sijoittamalla nykyistä suurempi osa elä-

kerahastoista suomalaisiin osakkeisiin.

TYÖMARKKINAKIERROKSEN PERUSKYSYMYKSIÄ

Työmarkkinakierroksen alku on aivan ovelta. Keskusjärjestöt lähtevät neuvotteluihin vain, jos on mahdollisuus niissä onnistua. Arvio mahdollisuuksista tehdään lokakuun alussa. Suuria asioita ovat palkkojen lisäksi työnantajan vastuu.

Samanaikaiset uutiset joukkoyrityksistä ja toisaalta lisäosinkojen jaosta kauhistuttavat Parmannetta. Irtisanovalla yrityksellä pitäisi olla vastuuta työntekijöistään ja niiden tulisi entistä paremmin keskittyä auttamaan ihmisiä löytämään uudet työpaikat tai tukea uudelleenkoulutautumista. Rahan pitäisi olla konsultti myös työnantajalle ja työnantajalla tulee olla omavastuuta.

Toinen ajankohtainen kysymys on ulkomaisen työvoiman käyttö EU:n laajenemisen myötä. Palvelukaupan vapautumisen seurauksena tänne on tulossa erilaisia ulkomaisia yrityksiä tarjoamaan ulkomaiden työntekijöiden palveluksia. Tilaajalla, esimerkiksi pääurakoitsijalla tulisi olla vastuuta myös aluuraakoitsijoiden toiminnasta. Ei voida katsoa läpi sormien, jos alihankkija ei noudata Suomen lakeja ja työehtoja. Hyvä lääke vastuun jakamiseen olisi, ettei esimerkiksi aluuraakoitsijalle maksettaisi viimeistä maksuerää ennen kuin sopimusten mukaiset palkat ja verot on hoidettu. Jos keskustusjärjestöneuvottelut alkavat, kolmanneksi aihealueeksi muodostunee palkansaaajien edustajien mahdollisuudet valvoa lakien ja sopimusten noudattamista, mikä edellyttää mm. tietojen saantia ja koulutautumismahdollisuuksia.

Parmanne uskoo Suomen mahdollisuuksiin ja kansainväliseen kilpailukykyyn. Meillä on edellytyksiä toimia esimerkiksi sillanpääasemana ja Venäjän kaupan porttina. Suomea pidetään luotettavana ja turvallisena sijoittautumiskohteena, kun kansainväliset yritykset etsiytyvät suurten mahdollisuuksien itään.

Työeläkeuudistus 2007 (TyEL)

■ Vuoden 2007 alusta lukien on tarkoitus yhdistää työntekijäin eläkelaki (TEL), lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijöiden eläkelaki (LEL) sekä taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelaki (TaEL) uudeksi työntekijän eläkeläiksi (TyEL).

Uuden lain ulkopuolelle jäävät yrittäjien eläkelaki (YEL), maatalousyrittäjien eläkelaki (MYEL) ja merimieseläkelaki (MEL). Yrittäjien eläkelaki on tarkoitus kirjoittaa uudelleen.

TyEL

■ TEL:iin on vuosien kuluessa tehty useita sekä pieniä että laajoja muutoksia. Sen sijaan mainittua lakia ei ole koskaan uudistettu kokonaisuudessaan. Kun edellä mainitut lait nyt yhdistetään uudeksi laiksi, niin samalla uusi laki yritetään kirjoittaa mahdollisimman selkeäksi. Yhtenä tavoitteena oli myös yksinkertaistaa työeläkelainsäädäntöä. Tavoite on sinänsä hyvä, mutta taitaa kuitenkin käydä niin, että siinä epäonnistutaan. Kun lakiin halutaan mahdollisimman yksityiskohtaiset säännökset käy yleensä niin, että laista väkisin samalla tulee monimutkainen.

Muutoksia nykyiseen tilanteeseen

■ Uudessa laissa ei tehdä eläkepoliittisia muutoksia, vaan ne on jo tehty vuonna 2005 voimaan tulevissa lainmuutoksissa. Uudessa laissa vakuuttamisen alaraja on huomattavasti alempi kuin nykyisessä TEL:ssa, so. kuluvan vuoden indeksissä 41,89 e/kk. Julkisen sektorin ns. pätkätyöt nykyisillä LEL- ja TaEL-aloilla siirtyvät julkisen sektorin eläkelakien piiriin.

Sopimustyönantaja/satunnainen työnantaja

■ Uudessa laissa tulee olemaan säännöksiä sekä sopimustyönantajista että satunnaisista työnantajista. Nämä uudet säännökset eivät aiheuta muutoksia eläkesäätiöiden tai eläkekassojen osalta.

MUUT LAIT

TyEL:iin liittyy erillinen voimaanpanolaki. Sillä kumotaan TEL-, LEL- ja TaEL-lait. Voimaanpanolaissa on myös poistuvia etuuksia koskevat säännökset (työttömyyseläke ja rekisteröidyt lisäeläkkeet). Sen lisäksi voimaanpanolaissa on myös eräitä vapaamuotoista lisäeläketurvaa koskevia säännöksiä.

Eläketurvakeskusta koskevat säännökset sisältyvät nykyisin TEL:iin. Jatkossa Eläketurvakeskuksesta säädettäneen omissa laissa.

TyEL:N VALMISTELUTILANNE

■ TyEL valmistellaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä. Mukana ovat myös työmarkkinajärjestöjen, eräiden työeläkeyhtiöiden ja Eläketurvakeskuksen edustajat. TyEL:ä käsitellään myös Lauri Koivusalon vetämässä koordinoitutyöryhmässä, jossa Eläkesäätiöyhdistyksellä on edustus.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön tavoitteena on, että asiaa koskeva hallituksen esitys annetaan eduskunnalle kuluvan vuoden aikana.

TyEL:N VAIKUTUS ELÄKESÄÄTIÖ- JA ELÄKEKASSATOIMINTAAN

■ TyEL ei tule aiheuttamaan olennaisia muutoksia eläkesäätiöiden tai eläkekassojen toimintaan.

FOLKE BERGSTRÖM

ELÄKESÄÄTIÖIDEN JA ELÄKEKASSOJEN VAPAAEHTOISTA LISÄELÄKETURVAA KOSKEVAT KYSYMYKSET OSAKSI VAKUUTUSALAN SOPIMUSPOHJAISTA KULUTTAJANSUOJAMENETTELYÄ

■ Mikäli eläkkeen tai etuuden hakija on tyytymätön eläkelaitoksesta saamaansa päätökseen hän voi pyytää eläkelaitosta käsittelemään asiansa uudelleen. Tähän saakka eläkekassoja on koskenut menettelytapa, jossa vakuutettu on voinut pyytää vakuutuslautakunnalta ratkaisusuositusta lisäeläkettä koskevaan erimielisyyssasiaan. Nyt vastaavanlainen ja uusi lautakuntamenettely on ulotettu koskemaan myös lisäeläketurvaa hoitavien eläkesäätiöiden eläkkeen ja etuuden hakijoita. Vanha menettely on eläkekassoissa voimassa 31.12.2004 saakka.

Uusi sopimus pohjainen kuluttajaorganisaatio sisältää kuluttajien vakuutustoimiston neuvontapalvelut ja sen yhteydessä toimivan vakuutuslautakuntamenettelyn. Vakuutuslautakunta antaa lisäeläketurvaa koskevissa erimielisyyssasioissa eläkkeen ja etuuden hakijoille hakemuksesta ratkaisusuosituksia eläkesäätiöiden osalta 1.5.2004 alkaen ja eläkekassoissa 1.1.2005 alkaen niistä eläkepääöksistä, jotka annetaan kyseisten ajankohden jälkeen.

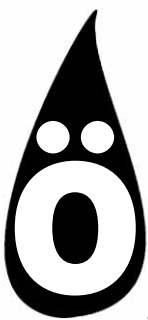
Varsinainen muutoksenhaku lisäeläketurvaa koskeviin erimielisyyssasioihin tapahtuu edelleen käräjäoikeusmenettelyssä.

ISMO HEINSTRÖM

– arvaamaton maailmanmahti

■ ■ **Öljy on perinteisesti ollut arabimaiden ja Venäjän luonnonriikkaus, jonka suurimmat ostajamaat ovat olleet Yhdysvallat ja Euroopan valtiot. Öljy on nopeasti nostanut tuottajamaidensa elintasoja, aiheuttanut paljon hyvää – jos huonoakin. Se on ollut valtataisteluiden, skismojen ja sotienkin syy. Öljy heiluttaa maailman taloutta, vaikuttaa pörssikursseihin, kansantalouteen ja meidän kuluttajienkin arkipäivään.**

Öljyn vaikutusta voidaan ajatella tulonsiirtona Yhdysvalloilta Venäjälle, OPEC-maille ja Norjalle, sanoo Opstock Oy:n öljyalaan perehtynyt analyytikko **Henri Parkkinen**.

Mikään näistä maista ei olisi nykyisenä ilman öljyä. Venäjällä lähtötaso on niin alhainen, maa ja kansa niin suuri, että vaikutus ei näy yhtä suoraviivaisesti kuin muissa öljymaissa.

Sodat, luonnonmullistukset ja kysynnän heilahtelut vaikuttavat öljyn hintaan. Elo-syyskuun vaihteessa hinta kipusi

huippuunsa – 49 dollariin tynnyriltä!

Myös Yhdysvalloissa kevät ja kesä ovat öljyn suurta kulutusjuhlaa. Kiina on kohonnut nopeasti toiseksi suurimmaksi öljyn ostajamaaksi. Sen talous kasvaa nyt 10 prosentin vuosivauhdilla, investoinnit vielä nopeammin. Kovan kysynnän vastapainoksi OPEC-maat eivät pysty enää tuotantoon lisäämään ja Irakin epävarmat olot aiheuttavat myös osaltaan hintapaineita.

Henri Parkkinen näkee kuitenkin jo selviä rauhoittumisen merkkejä. Syksy tuo tullessaan kulutuksen rauhoittumisen Yhdysvalloissa, Kiinan kysyntää yri-

tetään hillitä ja jos Irakin tuotanto saadaan jälleen elpymään, ollaan jo hyvissä asemissa. OPEC on haarukoinut öljyn hinnan 22–28 dollariin ja lähitulevaisuudessa nähdään, kuinka sitoutunut se on lupauksiinsa. Parkkinen uskoo, että näin alhaiselle tasolle ei kuitenkaan enää pystytä palaamaan. Realistisempaa on hänen mielestään 30–35 dollarin taso pitkällä aikavälillä.

KULUTTAJAT AVAINASEMASSA

Öljyn kysyntä ja tarjonta heiluttavat myös osakekursseja. Muutokset tapahtuvat hie-man jälkijunassa, mutta öljyn hinnan

tahtiin. Spekulointi öljyn hinnalla on ajanut kurssseja ylöspäin. Loppupelissä ratkaisevat kuluttajat, sillä esim. USA:ssa maan taloudesta 2/3 on kuluttajien käsissä. Kun raakaöljy kallistuu – bensiinin hinta nousee – ja polttoaineisiin käytetty raha on poissa jostain muualta. Myös yritysten kustannuksiin öljyllä on suora vaikutus. Varsinkin kuljetusala, muoviteollisuus ja muu öljyä raaka-aineenaan käyttävä ala voi huonosti. Tulosriville jää vähemmän, inflaatio kiihtyy, korot nousevat ja osakemarkkinat hyytyvät. Öljyn hinnan nousulla on siis rapauttava merkitys koko länsimaiden kansantalouteen – Suomi mukaan luettuna.

Euromaita auttaa hieman euron vahvistuminen dollarin suhteen, koska öljyn hinta määritellään dollareissa. Euro on tällä hetkellä noin 1,230 dollaria ja lukevat mittareissa olisivat meilläkin toiset, jos esimerkiksi eurolla saisi ainoastaan yhden dollarin. Hinnan korotus ei tule meille siis täysimääräisenä läpi.

VOITTAJAT JA HÄVIÄJÄT

Öljyn hintakarusellissa voittajat löytyvät tietenkin öljyalalta; öljyn tuottajamaat, jalostajat, alan teollisuus voivat hyvin. Häviäjiä on tietenkin paljon suurempi joukko. Kuljetusalan ja muovien raaka-aineenaan käyttävän teollisuuden lisäksi pitkässä juoksussa häviäjiä ovat mm. matkailu ja vähittäiskauppa ja ketjun loppupäässä siis kuluttaja.

Mistä löytyy ratkaisu tulehtuneeseen tilanteeseen ja hintasirkuksen hillitsemiseen?

– Nyt on poikkeustilanne, muistuttaa

Öljylle on vaikeaa löytää korvaavia energiamuotoja, arvelee Opstock Oy:n öljyalan perehtynyt analyytikko Henri Parkkinen.

Henri Parkkinen. Yukosin ratkaisu Venäjällä, Irakin tilanteen rauhoittuminen, Venezuelan tilanteen selkeytyminen, Kiinan kysynnän hillitseminen ja Yhdysvaltojen syksy saavat jo yhdessä tilanteen hallittavaksi. OPEC toimii nyt ääri rajoilla, mutta minä päivänä tahansa saattaa löytyä maailmasta uusia öljyesiintymiä, uusia öljyn tuottajamaita.

Hintaheilahtelut ovat Parkkisen mukaan myös tulevaisuutta. Öljyn hinta ei kehity missään kapeassa putkessa, vaan heilahtelut ylös ja alas ovat arkipäivää. Parkkinen uskoo pitkässä juoksussa hinnan asettuvan noin 30 dollarin tietämille.

Vaihtoehdotiset energiamuodot eivät

vaikuta nopeasti öljyn hintaan. Niiden kehittyä ei tapahdu 1–2 vuodessa ja ne vaativat perustavaa laatua olevan infrastruktuurin muutoksen, sanoo Parkkinen. Öljylle on vaikeaa löytää korvaavia energiamuotoja.

Loppuuko maailmasta öljy? Toteutuvatko pessimistiset uhkakuvat?

– Maailman jokaista kolkkaa ei vielä ole tutkittu. Varmasti öljyä vielä löytyy lisää, uskoo Parkkinen.

– Me analyytikot emme mieta niin pitkälle ja oikeastaan nämä kysymykset ovat geologien alaa. Öljyvarojen todellista määrää maailmassa ei kuitenkaan tiedä kukaan, joten tulevaisuutta on vaikea ennustaa.

Eläkesäätiöyhdistyksen kevätseminaari

26.–27.5.2004 Tallinnassa

Eläkesäätiöyhdistyksen perinteinen kevätseminaari pidettiin tänä vuonna Tallinnassa. Seminaarin teema oli työeläkejärjestelmämme ja kansantaloutemme kehityksen vuorovaikutussuhde. Tilaisuus järjestettiin nyt 30. kerran peräkkäin ja osallistujamäärä oli historiansa suurin, alun kolmatta sataa, joten tietynlaista juhlaseminaarin havi-naakin oli aistittavissa.

Eläkesäätiöyhdistyksen hallituksen puheenjohtajana maaliskuussa aloittanut toimitusjohtaja **Reijo Karhinen** painotti avauspuheessaan sijoitustoiminnassa tapahtuneiden muutosten tuomia haasteita seuraavasti: "Takaisinlainauksen ajoista on tultu ympäristöön, jossa osaaminen yleensä ja erityisesti laadukas riskienhallintaosaaminen korostuvat. Sijoitustoiminnan uudet mahdollisuudet yhdessä korkeampien tuotto-odotusten kanssa ovat haaste niin toimialalle itselleen kuin normipohjaa säätävälle ja niiden toteutumista valvoville viranomaisille".

Hän esitti myös huolensa siitä, pysyvätkö kaikki asianosaiset mukana ja miten menneisyyden rakenteet ja ehkä osin vanhat ajatus- sekä toimintamallit jous-

*Seminaarin avauspuheen piti
Eläkesäätiöyhdistyksen
hallituksen puheenjohtaja,
toimitusjohtaja Reijo Karhinen.*

tavat hallitusti samalla, kun suomalaista työeläketurvajärjestelmää kaikkine taustarakenteineen sovitetaan yhteen markkinatalouden lähtökohdista lähtevien tehokkuus- ja tuottovaatimusten kanssa.

Työeläkejärjestelmän kilpailusta hän totesi: "eläketurvan hyvä hoito kilpailuparametrina on tärkeä, mutta myös sellainen, että sillä on vaikea pitkän päälle erottaa kilpailijoista. Kilpailu sijoitusten tuotoilla on aitoa, niin kauan kuin vakuutustenottajilla on mahdollisuus käyttää ylitettä vakuutusmaksuun".

Eläkekassojen ja -säätiöiden näkökulmasta hän toi esiin sijoitustoiminnan lähihistorian: "Eläkekassa- ja säätiökenttä

edustaa keskiarvoluvuilla mitattuna laitosten parhaimmistoa niin tuotto- kuin liikekulujen osalta verrattuna vakuutusyhtiöihin. Vuosien 1998 - 2003 välisenä aikana eläkesäätiöiden ja -kassojen tuottoprosentit olivat noin 1,1–1,4 %-yksikköä paremmat. Tässä suhteessa vaihtoehtomme on kilpailukykyinen. Juuri tämä vaihtoehtoisuus suomalaisessa työeläkekentässä on meille langennut positiivinen velvoite sekä samalla mahdollisuus", hän sanoi.

Työeläkelaitosten kilpailusta Karhinen toi esiin yhdenvertaisuuden ja symmetrisyyden merkityksen eläkkeiden järjestämisen vaihtoehtoisissa. "Kun eläkesäätiöt ja eläkekassat ovat vaihtoehtoinen eläkkeiden

järjestämistapa vakuutusvaihtoehtoon verrattuna, on tärkeää, että eri vaihtoehdot lähtökohdiltaan ovat yhdenvertaiset ja symmetriset. Kilpailu on tunkeutunut myös eläkesektorin piiriin ja pää on saatu auki. Odotukset jatkokehityksen osalta ovat korkealla. Toivottavasti emme kohtaa pettymyksiä. Lienee ymmärrettävää, että näiltäkin osin katseemme kohdistuvat viranomaisiin. Suomalaisessa verratan keskittyneessä työeläkerakenteessa itsenäinen ja osaava viranomaistaho edustaa muun ohessa välttämätöntä vastavoimaa”, Karhinen sanoi.

Hän toi esiin myös arvokysymyksen, “voitaisiinko ESYn piiriin jäsenenä kuuluvista yrityksistä puhua ryhmänä, jolle

on luonteenomaista joidenkin sellaisten yhteisten arvojen olemassaolo, jotka sitenkin luovat yhteenkuuluvuuden ja tarpeen edistää yhteisiä tavoitteita. Siis arvoja ja tavoitteita, jotka olisivat lisäksi edistämässä ryhmään kuuluvien yritysten menestystä?”.

Lopuksi, uuden puheenjohtajan oikeutuksella, hän haastoi koko ESYläisen väen yhdessä jäsenkuntansa kanssa sisäiseen kehittämiskeskusteluun. “Meillä on hyvä pohja ja menneisyys – edessä vaativat haasteet. Toivottavasti vuoden päästä voimme esitellä tässä vastaavassa seminaarissamme ESYn päivitetyn perustehäväkuvauksen, päämäärän ja strategian ydinkohdat”.

Seminaarin ensimmäinen alustus: Helvi Kinnunen, vanhempi ekonomisti, Suomen Pankki.

Eläkekassan toimitusjohtaja
Kari Puustinen

■ ■ **Bensiinikauppiaitten Eläkekassa tulee jatkossa ottamaan siipiensä suojaan huoltamoalan lisäksi myös muut maantieliikenteeseen tiiviisti liittyvät palvelut. Tällaisia ovat esimerkiksi kahvilat, autoalan palvelut ja muut teiden varrella olevat palveluyritykset. Kasvavaan jäsenkuntaan eläkekassa on varautunut organisaatiomuutoksella ja palveluiden tehostamisella.**

Bensiinikauppiaitten Eläkekassasta VIABEK

Bensiinikauppiaitten Eläkekassa on yli 30-vuotisen historiansa aikana kokenut nousuja ja laskuja huoltamoalan mukana. Suurimmillaan jäsenmäärä on kolkutellut 7000 rajaa. Nyt jäsenmäärä on laskenut noin 3000:een telvakuutettuun ja 500:aan yel-vakuutettuun. Huoltamoalan voimakkaan rakennemuutoksen vuoksi kylmäasemien määrä on lisääntynyt ja *yksityisten* huoltamokauppiaitten määrä on ollut laskussa öljy-yhtiöiden omien asemien ja osuuskaupan vallatessa alaa.

– Parhaimmillaan alan ihmisistä lähes 70 % on kuulunut kassamme piiriin, sanoo Eläkekassan toimitusjohtaja **Kari Puustinen**.

Eläkekassa oli aluksi huoltamoalan kauppiaitten puhdas YEL-kassa, mutta muuttui pian koskemaan myös TELiä. 70-luvulla huoltamoala lähti nopeaan kasvuun ja seuraavat vuosikymmenet elettiin niin alalla kuin kassassakin nousukautta. Vakuutettuja oli tasaisesti kaikista ketjuista. Viimeisten kymmenen vuoden aikana huoltamoala on hiipumassa ja jäsenmäärä Eläkekassassa las-

kussa.

Eläkkeitä maksetaan tällä hetkellä noin 2400:lle eläkeläiselle. Kassa tuntee jäsenensä ja pystyy näin antamaan parempaa palvelua. Vakuutuksenottajille etu tulee pienempinä eläkemaksuina.

SIJOITUS HAJAUTETTU

Bensiinikauppiaitten Eläkekassan tase on noin 100 miljoonaa euroa. Sijoitus on hajautettu tasaisesti kolmelle osa-alueelle; 1/3 on kiinteistöissä, loput korko- ja osakesijoituksissa. Osa korkosijoituksista hoidetaan itse, muuten salkkujen hoi-

to on hajautettu useammalle ulkopuoliselle varainhoitajalle.

Toimitusjohtajan alaisuudessa uudessa organisaatiossa toimii kolme perusyksikköä: eläke- ja vakuutusyksikkö, taloushallintoyksikkö ja kiinteistöhallintoyksikkö. Näiden rinnalla toimii lisäksi vakuutusten markkinointiyksikkö. Organisaatiouudistuksen yhteydessä palkattiin kaksi uutta toimihenkilöä, joiden tehtävät liittyvät markkinointiin, kirjanpitoon ja asiakaspalveluun. Eläkekassan työntekijämäärä on tällä hetkellä yhdeksän henkilöä.

TOIMIALA UUDISTUU

Bensiinikauppiaitten Eläkekassan toimialan uudistuksen hyväksyi jo viime keväänä kassan kokous ja nyt uudistus odottaa virallista vahvistusta. Kassan nimi muuttuu Viabekiksi ja sen piiriin tulevat nyt perinteisen huoltamoalan yritysten lisäksi muut maantieliikenteeseen läheisesti liittyvät palvelut. Potentiaalinen jäsenmäärä nousee nyt yli 10-kertaiseksi.

– Lähdemme kuitenkin nöyrästi liikkeelle. Uskomme uudistuksen myötä korvaavamme kannan, joka huoltamoalan vähenemisen kautta menetetään, sanoo Puustinen.

– Pitkällä tähtäimellä olemme kilpailukykyinen vaihtoehto vakuutusyhtiölil-

le. Tunnumme kentän, tunnumme jäsenemme ja pystymme tarjoamaan hinta-etuja. Palvelumme on joustavaa ja pystymme paneutumaan pienyrittäjän ongelmiin, listaa Puustinen.

Nyt on jo panostettu henkilöstöön. Jatkossa on tarkoitus myös kehittää viestintää. Myös viranomaisten taholta on tullut paljon lisää vaatimuksia, jotka asetetaan eläkekassoille – ja koko vakuutus- alalle – uusia haasteita.

Kari Puustinen näkee selkeitä etuja siinä, että eläkekassat liittyivät ESY:n jäseniksi. – Meillä on yhteiset intressit, ESY:llä on vahva ja osaava organisaatio ja kyky sekä kanavat hoitaa asioita. Synergia-etu on selkeä.

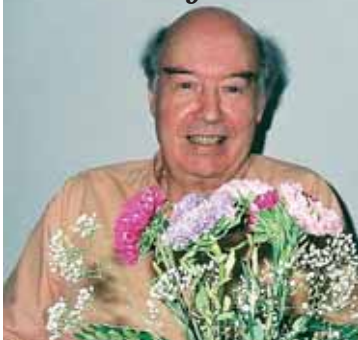
Puustinen ei koe vielä vakuutusalan kilpailukenttää tasapuoliseksi. Vakuutusyhtiöillä on hänen mielestään edelleen huomattavia etuja monissa asioissa kassoihin ja säätiöihin verrattuna. Uusien kassojen ja säätiöiden perustaminen on tehty vaikeaksi eikä siinä lähdetä liikkeelle samasta lähtökohdasta. Nyt tarvitaan lisäpanostuksia liikkeelle lähettäessä – ja se ei kait ollut lain tarkoitus.

Myös toimintapääomasäännöstö hiertää.

– Siirtyvän pääoman pitäisi vastata paremmin keskimääräistä pääomaa, muistuttaa Puustinen.

Muistokirjoitus

OLLI SIMOINEN 1.12.1927 - 8.7.2004

■ Saimme kesälomille suruviestin: Eläkesäätiöyhdistyksen ensimmäinen, pitkäaikainen toiminnanjohtaja Olli Simoinen oli menehtynyt sairauteen heinäkuun 8. päivänä. Hänet haudattiin hiljaisuudessa 24.7. synnyinseudelleen Pornaisiin.

Olli Simoinen loi vankan perustan yhdistyksemme toiminnalle. Silloisen STK:n edustaja, varatuomari Carl-Olaf Homén pyysi Simoista aloittamaan eläkesäätiöiden yhteiselimen, Eläkesäätiöyhdistyksen, vetäjänä vuoden 1962 lopulla – TEL:n tultua voimaan. Perustamisvaiheessa yhdistykseen liittyi 75 eläkesäätiötä, mutta jäsenmäärä kasvoi voimakkaasti Simoisen alkuaikoina; vuoden 1963 lopussa jäsenmäärä oli jo 129. Olli Simoinen edesauttoi myös eläkesäätiöiden ja -kassojen hyvän ja toimivan yhteistyön synnyssä, sillä hän työskenteli vuosina 1962 – 1977 samanaikaisesti Eläkesäätiöyhdistyksen ns. sivutoimisena ja Avustuskassojen Yhdistyksen päätoimisena toiminnanjohtajana. Välillä hän oli ainoastaan Avustuskassojen Yhdistyksen palveluksessa, mutta palasi jäsentemme toivomuksesta ESY:n päätoimiseksi toiminnanjohtajaksi toukokuussa 1980. Eläkkeelle hän jäi vuonna 1990.

Olli Simoinen oli valoisa henkilö, josta kaikki eläkealalla pitivät ja jota he vieläkin muistelevat lämpimästi. Olli loi yhdistykseemme mukavan ja tasa-arvoisen työilmapiirin, jäsensäätiöt arvostivat hänen asiantuntemustaan ja palveluaittiuttaan, ja sidosryhmät kiittelivät hänen yhteistyökykyään.

MERJA ÄIMÄNEN

Onnittelut

APTEEKKIEN ELÄKEKASSA 140 VUOTTA!

■ Apteekkien Eläkekassan perustamisesta tuli toukokuussa kuluneeksi 140 vuotta.

Varsin vetreältäähän tämä juhluvuottansa viettävä alamme vanhin vaikuttaa. Tässä tapauksessa pitkän iän salaisuutta ei voida etsiä urheilun alalla tutuksi tulleiden dopingaineiden käytöstä. Hyvä osaaminen ja palvelutaito tällä haastavalla eläkevakuuttamisen saralla ovat taanneet olemassaolon. Olkoon tässä mallia ja tavoitetta muillekin alalla toimiville.

Eläkesäätiöyhdistys toivottaa Apteekkien Eläkekassalle ja sen henkilöstölle onnea seuraavalle sataneljäkymmenvuotisjaksolle!

Ministeri Sinikka Mönkäreen onnittelevuuhetta seuraavat Apteekkien Eläkekassan hall. pj. Marcus Olli, tj. Kari Joutsa sekä hall. jäs. Irmeli Holopainen.

Helli Salminen ja Keijo Piskonen valssin pyörteissä.

40-VUOTIAASTA ELÄKEKASSA TAPIOSTA VERSOI VERSO!

■ Monella mittarilla kunnioitettavaan ikään on päässyt myös Eläkekassa Tapio, jonka 40-vuotista olemassaoloa juhlittiin kesäkuussa. Tapauksen kunniaksi paljastettiin eläkekassan uusi nimi, Yksityismetsätalouden eläkekassa Verso, 1.7.2004 alkaen.

Eläkekassan tehtävänä on jatkossakin hoitaa Suomen yksityismetsätalouden toimihenkilöiden lakisääteistä TEL-turvaa. Eläkekassa itse on todennut, että "neljäkymmentä viisasta kasvun vuotta on takana ja nyt on uudistumisen aika. Eläkekassan osakkaille pyritään entistä selkeämmin ja paremmin kertomaan oman eläkelaitoksen edullisuudesta ja sen toimintatavoista. Myös jäsenten ja eläkkeensaajien tietoa eläkekassan toiminnasta lisätään". Onnea ja lisää viisaita kasvun vuosia Versolle!

ELÄKESÄÄTIÖYHDISTYKSEN KOULUTUSTILAISUUDET JÄSENELÄKESÄÄTIÖILLE JA -KASSOILLE SYKSYLLÄ 2004

ELÄKEKASSOJEN JA ELÄKESÄÄTIÖIDEN SIJOITUSPÄIVÄ

Aika Ke 20.10.2004
Paikka Katajanokan Kasino, Karimosali,
Laivastonkatu 1, Helsinki

Seminaarin tavoitteena on luoda yleisnäkemyks
eläkesäätiöiden ja eläkekassojen sijoitusympäristöön
sekä sijoitussuunnitelman päivittämiseen. Lisäksi
kuullaan kate- ja toimintapäätösmääräyksiin
tulevista muutoksista ja muutosehdotuksista.

TYÖELÄKEKUNTOUTUSSEMINAARI ELÄKEKASSOILLE JA ELÄKESÄÄTIÖLLE

Aika To 11.11.2004
Paikka Hanasaaren Kulttuurikeskus, Aleks,
Espoo

Kuntoutusseminaarin tavoitteena on varmistaa
kuntoutusratkaisuiden yhdenmukaisuus sekä auttaa
eläkesäätiön ja -kassan kuntoutusratkaisutoiminta-
mallin rakentamisessa.

KIRJANPITO- JA TILINPÄÄTÖSPÄIVÄT

- AB- ja B-eläkesäätiöille sekä eläkekassoille

Aika Ti 30.11.2004
Paikka Hanasaaren Kulttuurikeskus, Astrid
(Auditorio), Espoo

- A-eläkesäätiöille ja lisäeläkekassoille

Aika Ke 24.11.2004
Paikka Ravintola Pääposti, auditorio,
Mannerheiminaukio 1, Helsinki

Tilaisuuksissa valmistaudutaan vuoden 2004 tilin-
päätökseen käsittelemällä tulevaan tilinpäätökseen
liittyviä kysymyksiä eläkesäätiöiden ja eläkekassojen
näkökulmasta.

HALLITUSTEN UUSILLE JÄSENI SUUNNATUT KOULUTUKSET

- Lisäeläkesäätiöiden ja eläkekassojen hallitusten
uusien jäsenten koulutustilaisuus

Aika To 9.12.2004
Paikka Ravintola Pääposti, Iso Neuvotteluhuo-
ne, Mannerheiminaukio 1, Helsinki

- AB- ja B-eläkesäätiöiden ja eläkekassojen halli-
tusten uusien jäsenten koulutustilaisuus

Aika 15.-16.12.2004 (Ke-To)
Paikka Ravintola Pääposti, Iso Neuvotteluhuo-
ne, Mannerheiminaukio 1, Helsinki

Näissä koulutustilaisuuksissa käsitellään kattavasti
eläkesäätiö- ja eläkekassatoiminnan hoitamisessa ja
hallinnossa tarvittavia perusteita.

*Kuva Tallinnan seminaarista. Edessä Pia Rinne, Pirjo Moilanen
ja Katriina Lehtipuro STM:stä.*

Tervetuloa - Tavataan oppimisen merkeissä!

Eläkesäätiöyhdistys-ESY ry
Kalevankatu 13, 3. kerros
00100 HELSINKI
Puh. (09) 687 7440
Faksi (09) 687 74440
www.elakesaatioyhdistys.fi